

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

امنیت غذایی و جایگاه آن در حقوق بین المللی و سیاست‌های توسعه ایران

❖❖❖

مؤلف

دکتر جمینہ

۱۳۹۴

سرشناسه:	:	جمینی، داود، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور:	:	امنیت غذایی و جایگاه آن در حقوق بین‌المللی و سیاست‌های توسعه ایران / مؤلف داود جمینی.
مشخصات نشر:	:	تهران : سخنوران، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری:	:	۱۱۵ص.
شابک:	:	۹۷۸-۶۰۰-۳۸۳-۳۰۸-۱
وضعیت فهرست نویسی:	:	فیا
موضوع:	:	امنیت غذایی
موضوع:	:	حقوق بین‌الملل
موضوع:	:	امنیت غذایی -- ایران
ناشر:	:	HD ۱۳۹۴۵/۹۰۰ الف ۸ ح ۱۹/۳۳۸
ردیفی دیویی:	:	۳۹۴۵۳۲۳
شماره کتابشناس ملی:	:	

کلیه نشریات، بعد از تصویب، به شماره ۱۴۰۷، طبقه اول

تلفن: ۶۶۶۶۳۰۶ - ۹۱۹۳۶۶۶۱۳

Sokhanvaran_pub@yahoo.com

عنوان کتاب:	:	امنیت غذایی و حقوق بین‌الملل و سیاست‌های توسعه ایران
مؤلف:	:	داود جمینی
ناشر:	:	سخنوران
صفحه‌آرا و طراح جلد:	:	داود جمینی
سال و نوبت چاپ:	:	۱۳۹۴ - اول
شمارگان:	:	۱۰۰۰ نسخه
شابک:	:	۹۷۸-۶۰۰-۳۸۳-۳۰۸-۱
قیمت:	:	۱۰۰۰۰ تومان
یادداشت:	:	حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

فصل اول

تاریخچه، تعاریف و مفاهیم امنیت غذایی

- ۱- مقدمه ۱۲
- ۲- تاریخچه پیدایش امنیت غذایی ۱۲
- ۳- مؤلفه‌های امنیت غذایی ۱۴
- ۳-۱- موجودیت غذا ۱۴
- ۳-۲- دسترسی به مواد غذایی ۱۶
- ۳-۳- استفاده از مواد غذایی ۱۸
- ۳-۴- پایداری مواد غذایی ۱۹
- ۴- تعاریف و مؤلفه‌های ناامنی غذایی ۱۹
- ۵- تأثیر مخرب نبود امنیت غذایی بر جامعه جهانی ۲۱
- ۵-۱- تأثیرات اجتماعی ۲۱
- ۵-۲- تأثیرات جمعیتی ۲۲
- ۵-۳- تأثیرات سیاسی ۲۴

فصل دوم

حق دسترسی به غذا از دیدگاه موازین حقوق بین‌المللی

- ۱- مقدمه ۲۶
- ۲- حق دسترسی به غذا در نظام حقوق بین‌الملل بشر ۲۷
- ۳- رابطه حق غذا با سایر حقوق بشری ۳۱
- ۴- حق دسترسی به غذا در نظام حقوق بین‌الملل بشردوستانه ۳۲
- ۴-۱- حق غذا در مفاد کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو ۳۳
- ۴-۲- پروتکل‌های الحاقی به کنوانسیون چهارگانه ژنو مصوب ۱۹۴۹ ۳۵
- ۵- ماهیت تعهدات ناشی از حق بر غذا از منظر حقوق بین‌الملل بشر ۴۴
- ۵-۱- تعهد به وسیله‌رسانی ۴۵
- ۵-۲- تعهد به احترام، حمایت و ایمنی ۴۵
- ۶- ماهیت تعهدات ناشی از حق بر غذا از منظر حقوق بین‌الملل بشردوستانه ۴۶
- ۶-۱- تعهد به احترام به حق غذا ۴۶
- ۶-۲- تعهد به حمایت از حق غذا ۴۶
- ۶-۳- تعهد به تسهیل حق غذا ۴۷
- ۶-۴- تعهد به فراهم کردن حق غذا ۴۷
- ۷- نقض حق بر غذا ۴۷
- ۸- امکان رسیدگی به جنایات ارتكایی از نقض حق غذا ۴۹
- ۸-۱- دیوان کیفری بین‌المللی ۴۹
- ۸-۲- رسیدگی در مراجع ملی سایر کشورها ۵۱

۵۲..... ۳-۸- تشکیل دادگاه کیفری بین‌المللی ویژه توسط شورای امنیت

۵۲..... ۴-۸- دیوان دادگستری بین‌المللی

فصل سوم

بررسی سیاست‌های مرتبط با امنیت غذایی در ایران

۵۴..... ۱- مقدمه

۵۴..... ۲- مروری بر برنامه‌های عمرانی و توسعه اقتصادی - اجتماعی کشور با تأکید بر امنیت

۵۵..... غذایی

۵۵..... ۱- برنامه عمرانی اول (۱۳۳۴-۱۳۲۷)

۵۵..... ۲- برنامه عمرانی دوم (۱۳۴۱-۱۳۴۰)

۵۵..... ۳- برنامه عمرانی سوم (۱۳۴۶-۱۳۴۰)

۵۵..... ۴- برنامه عمرانی چهارم (۱۳۵۱-۱۳۴۷)

۵۶..... ۵- برنامه عمرانی پنجم (۱۳۵۶-۱۳۵۲)

۵۶..... ۱- برنامه عمرانی اول (۱۳۶۶-۱۳۶۲)

۵۶..... ۲- برنامه اول توسعه اقتصادی (۱۳۷۲-۱۳۶۸)

۵۸..... ۳- برنامه دوم توسعه اقتصادی (۱۳۷۸-۱۳۷۴)

۶۰..... ۴- برنامه سوم توسعه اقتصادی (۱۳۸۳-۱۳۷۹)

۶۵..... ۵- برنامه چهارم توسعه اقتصادی (۱۳۸۸-۱۳۸۴)

۶۷..... ۶- برنامه پنجم توسعه اقتصادی (۱۳۹۴-۱۳۹۰)

- ۷- برنامه ششم توسعه اقتصادی (۱۳۹۵-۱۳۹۹) ۸۰
- ۳- اصلی ترین جهت گیری های سند چشم انداز ۱۴۰۴ (۱۳۸۴-۱۴۰۴) در بخش های مختلف مرتبط با امنیت غذایی ۸۹

فصل چهارم

چالش های امنیت غذایی جهان، کشور و بخش کشاورزی

- ۱- مقدمه ۹۶
- ۲- سه چالش عمده غذا در جهان ۹۸
- ۳- چالش ها و فرصت های امنیت غذایی در کشور ۹۸
- ۴- توسعه کشاورزی و امنیت غذایی ۱۰۰
- ۵- مهم ترین چالش های بخش کشاورزی ۱۰۲
- ۶- پتانسیل های موجود در بخش کشاورزی ۱۰۴
- منابع ۱۰۷

پیشگفتار

غذا نقش کلیدی در پیدایش، بقا و زوال تمدن‌ها داشته است. دانش تغذیه‌ای علاوه بر تأثیر بر رشد و نمو جسمی در افزایش توان فکری، مقابله با بیماری‌ها، طول عمر و کیفیت زندگی نقش تعیین‌کننده دارد در واقع تغذیه مناسب، ضامن سلامت جامعه و موجب شادابی در زندگی، کار، فعالیت، خلاقیت و نوآوری می‌باشد. غذا و تغذیه یکی از ابعاد اساسی زندگی، سلامت و همچنین رفاه جامعه است. از دیدگاه توسعه ملی، عدالت اجتماعی و رشد اقتصادی تأمین غذای کافی، کمیت و کیفیت الگوی غذای مصرفی و سلامت تغذیه‌ای افراد جامعه، محور اصلی و تعیین‌کننده در بستر حرکت انسان‌محوری است و سوءتغذیه، نیروی بازدارنده مؤثر بر رشد توسعه ملی محسوب می‌شود و از سویی امنیت غذایی ارتباط کاملاً مستقیم با عدالت محوری دارد.

امنیت غذایی یکی از معیارها، ابزارهای توسعه انسانی است. دسترسی به غذای کافی و سالم از محورهای اصلی توسعه سلامت جامعه و زیرساخت‌های نسل آینده کشور است و دستیابی به آن از اهداف اصلی هر کشور است. از این رو توسعه انسان‌محور، امنیت غذایی و تغذیه، نقش اصلی و تعیین‌کننده دارد و در کنار درآمد سرانه، توزیع عادلانه درآمد، نرخ اشتغال، حفظ محیط‌زیست و رعایت حقوق بشر در منابع بین‌المللی به‌عنوان شاخص توسعه شناخته می‌شود.

امنیت غذایی نه تنها از امکانات تولیدی بلکه از محیط سیاسی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه اثر می‌پذیرد. امنیت غذایی از طرفی با تولید، عرضه، توزیع و از طرف دیگر با بحث مصرف و چگونگی تأمین آن توسط خانوار و ترکیب و بهای غذای آن‌ها ارتباط تنگاتنگی دارد. امنیت غذایی مسئله چندبعدی و چند رشته‌ای است که در کشورهای مختلف با توجه به شرایط اقتصادی و اجتماعی حاکم بر جامعه، از جنبه‌های مختلف قابل بررسی است. این مسئله حائز اهمیت است که در موارد متعددی ملاحظه شده است که از غذا به‌عنوان حربه سیاسی استفاده شده است و این مسئله باعث می‌شود که در طراحی استراتژی امنیت غذایی در سطح ملی این موضوع مدنظر قرار گیرد.

راه اصلی دستیابی به امنیت غذایی، اصلاح و بهبود وضعیت تغذیه، تأمین غذای سالم و

بهداشتی و رهایی از گرسنگی و سوء تغذیه در سطح ملی، برنامه‌ریزی اصولی در زمینه غذا و تغذیه است. توجه به ابعاد گوناگون مسأله غذا و تغذیه و تعیین وضعیت دریافت غذا و ارزش تغذیه‌ای، الگوهای غذایی معمول و ارزیابی روند تغییرات، شناخت عوامل مؤثر در آسیب‌پذیری تغذیه‌ای افراد جامعه، اعمال سیاست‌های مناسب در بخش‌های مختلف و مرتبط با غذا و تقاضا و الگوی مصرف، نقطه شروع تدوین، تحلیل و ارزیابی سیاست‌های غذایی در سطح کلان است و این مسئله باید در چارچوب الگوی مناسبی تعریف شود. بصیرت و دانستن صحیح از الگوی توسعه‌ای که متأثر از جهان‌بینی و ایدئولوژی باشد دارای اهمیت است. الگو توسعه کارآمد و بهره‌ور و با ویژگی‌های خاص خود است که از آن به‌عنوان الگوی اسلامی - ایرانی یاد می‌شود بنابراین اهداف، احکام و سازوکارهای اجرایی پایه نیز می‌بایست هم‌راستا با این الگو باشد. الگوی که جهان‌بینی آن اسلامی و هدف نهایی آن کرامت انسان‌ها است. در این الگو که برگرفته از تعالیم آسمانی می‌باشد به تأمین غذای طیب و طاهر، حلال و سالم تأکید بسیار شده است و تولید در داخل را ضمن توجه به اصول علمی و فناوری و رعایت الزامات بین‌المللی به لحاظ جمیع جهات مرجع می‌داند. غذا در زمره نیازهای اساسی انسان است. تأمین آن در امنیت غذایی معنا پیدا می‌کند، یعنی وضعیتی ایجاد می‌شود که مردم با اطمینان به دسترسی مقدار کافی غذای سالم برای زندگی سالم و فعال داشته باشند. امنیت غذایی از جمله مهم‌ترین اهداف نظام جمهوری اسلامی می‌باشد. قریب به مضمون آن در اصول قانون اساسی وجود داشته و در سند چشم‌انداز مورد تأیید قرار گرفته است.

درواقع خودکفایی مقوله‌ای است که در قانون اساسی به‌عنوان میثاق ملی و توصیه‌های حضرت امام خمینی (ره) به‌عنوان معمار و بنیان‌گذار این نظام و همچنین در رهنمودهای مقام معظم رهبری مؤکداً تأکید شده است. در سند چشم‌انداز بیست‌ساله نیز امنیت غذایی که در بُعد عرضه ریشه در خودکفایی دارد به صراحت ذکر شده و مورد تأکید قرار گرفته است. در مباحث نظری و تجربی نیز بررسی‌ها بیانگر این است که علمای توسعه‌آنگاه که به تحلیل پیرامون میحث توسعه می‌پردازند در توجه به استراتژی‌های درون‌زا و ضرورت این امر، به استراتژی خودکفایی می‌رسند، کما اینکه در آثار متقدمین نیز این عبارت تحت

عنوان «خودبسنایی» توصیه و مورد توجه قرار گرفته است.

در این نگرش، اساس تأمین و پاسخگویی به نیاز، استفاده از پتانسیل‌ها و منابع داخلی برای تولید به جای واردات است که این امر البته به مفهوم افزایش تولید، تأمین نیاز داخل و سپس توسعه صادرات می‌باشد و مغایرتی با صادرات ندارد ولیکن اولویت به تأمین نیاز متنوع داخل است، و در واقع تقویت تولید ملی، مبنا و ملاک می‌باشد، در عین حال در راستای استقلال اقتصادی و نفی وابستگی، خودکفایی اجتناب‌ناپذیر می‌گردد ضمن این‌که این مسیری است که کشورهای پیشرفته نیز در فرآیند صنعتی شدن به آن توجه کردند. کشورهای صنعتی هنوز هم در مفهوم و معنا و در عمل به دنبال خودکفایی، کاهش وابستگی در کالاهای استراتژی و حیاتی و تولید آن در کشورشان هستند و قلمروهایی را تعریف و تعیین می‌کنند که وابستگی در آن‌ها به مفهوم تهدید برای خودشان تلقی می‌گردد و ساختار نظام تجاری آنان بر اساس حمایت از تولید خصوصاً حمایت از تولید محصولات کشاورزی در داخل شکل گرفته است.

بنابراین مسأله امنیت از ابعاد مختلف مورد توجه بوده و حائز اهمیت شمرده شده است به‌طوری‌که امروزه امنیت در حوزه‌های مختلف همانند ظروف مرتبطه است و خودکفایی اساس امنیت غذایی و امنیت غذایی نیز به‌نوبه خود اساس امنیت در دیگر حوزه‌ها در جهان پرآشوب می‌باشد و در یک رویکرد، خودکفایی ابزاری در جهت تحقق حقوق مسلم ملت ایران است. با همه این اوصاف خودکفایی به‌شدت متکی به الزامات و سیاست‌های پشتیبان است که در رأس آن حمایت‌گرایی قرار دارد و مهم‌ترین دلیل آن این است که برای تولید، محدودیت‌ها و موانع زیادی وجود دارد و عدم حمایت از آن و عدم فراهم کردن الزامات مورد نیاز، مشکل‌ساز است. ضمن این‌که برای خودکفایی که مورد تأکید جهانی‌بینی و ایدئولوژی اسلامی - ایرانی می‌باشد نیاز به حداقل تمهیداتی است که امکان نظر به آن یک الزام می‌باشد. اگر امنیت غذایی بر اساس تولید داخل مورد توجه است و به جهانی‌بینی و ضرورت آن توجه می‌شود این مهم در تمامی ابعاد بر اساس توان بالقوه‌ای شکل خواهد گرفت که در کشور وجود دارد و باید این امر را پاس داشت و امکانات و تمهیدات تحقق آن را فراهم نمود و عزم ملی را برای این مسئله ایجاد نمود. بنابراین ایجاد امنیت غذایی نیاز

به هدف گذاری مناسب، تأمین الزامات و تخصیص کافی و مطلوب منابع دارد. از طرف دیگر این نکته حائز اهمیت است که ابزارهای کلان تحقق این استراتژی می‌بایست مهیا گردد که مهم‌ترین آن‌ها ساختار مناسب، توسعه زیرساخت‌ها و حمایت‌های لازم تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای در حد مناسب و ضمن توجه به الزامات، شرایط و تعهدات کشور می‌باشد.

برای تحقق امنیت غذایی و دستیابی به آن در مهم‌ترین بخش آن‌که تولید غذا به میزان کافی می‌باشد امکانات برای تبدیل شرایط بالقوه به بالفعل می‌بایست فراهم آید. همان‌طور که کشاورزی به اعتقاد نظریه‌پردازانی چون ملر و جان استون در رشد و توسعه اقتصادی کشورها نیروی محرکه می‌باشد در امنیت غذایی نیز کشاورزی اساس و پایه است و می‌بایست مورد توجه بندی قرار گیرد.

با توجه به اهمیت امنیت غذایی در توسعه جوامع بشری و همچنین، نقش سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها در دستیابی به امنیت غذایی، کتاب حاضر در چهار فصل تدوین شده است. در فصل اول تاریخچه، تعاریف و مفاهیم امنیت غذایی به صورت مفصل مورد بررسی و بحث قرار گرفته است. در فصل دوم سوابق، سو دسترسی به غذا از دیدگاه موازین حقوق بین‌المللی بررسی شده و در فصل سوم سیاست‌ها مرتبط با امنیت غذایی در برنامه‌های عمرانی قبل و بعد از انقلاب اسلامی و همچنین چشم‌انداز توسعه ۲۰ ساله کشور تا افق سال ۱۴۰۴، مورد بحث و بررسی قرار گرفته و در فصل چهارم کتاب به بررسی چالش‌های امنیت غذایی جهان، کشور و بخش کشاورزی پرداخته شده است. با وجود اینکه نگارنده سعی کرده در تدوین مطالب کتاب حاضر، دقت و امانت‌داری لازم را به عمل آورد، اما بدون شک کتاب حاضر، دارای ایرادات و اشکالاتی است و از خوانندگان محترم تقاضا می‌شود در صورت مشاهده هرگونه ایرادی، آن را با نگارنده در میان بگذارند.